

NABOJI U NEJEDNOLIKOM GIBANJU – ELEKTRODINAMIKA

• **Faradayev zakon:**
$$e = \oint_C \vec{E}_{ind} \cdot d\vec{l} = - \frac{d}{dt} \iint_S \vec{B} \cdot \vec{n} dS$$

• Stokesov teorem

$$\iint_S (\nabla \times \vec{E}_{ind}) \cdot \vec{n} dS = - \iint_S \frac{\partial \vec{B}}{\partial t} \cdot \vec{n} dS + \iint_S \nabla \times (\vec{v} \times \vec{B}) \cdot \vec{n} dS$$

• Transformator

$$\begin{aligned} u_1 &= N_1 \frac{d\Phi}{dt} & u_2 &= N_2 \frac{d\Phi}{dt} & i_2 &= i_1 \frac{N_1}{N_2} \\ \frac{u_1}{u_2} &= \frac{N_1}{N_2} & u_2 &= u_1 \frac{N_2}{N_1} & p_1 &= u_1 i_1 \\ N_1 i_1 &= N_2 i_2 & \frac{i_1}{i_2} &= \frac{N_2}{N_1} & p_2 &= u_2 i_2 = u_1 \frac{N_2}{N_1} i_1 \frac{N_1}{N_2} = p_1 \end{aligned}$$

Inducirani napon usljed samoindukcije i međuindukcije

• Ako petlja ima N zavoja inducirana elektromotorna sila zbog promjene vlastitog magnetskog toka je:

$$e = \oint_C \vec{E}_{ind} \cdot d\vec{l} = -N \frac{d\Phi}{dt} = - \frac{d\psi}{dt} = -L \frac{di}{dt}$$

• Ako petlja (1) ima N_1 zavoja, zbog promjene magnetskog toka stvorenog strujom i_2 u susjednoj petlji (2) inducirana elektromotorna sila je:

$$e_1 = \oint_{C_1} \vec{E}_{ind1} \cdot d\vec{l}_1 = -N_1 \frac{d\Phi_{12}}{dt} = - \frac{d\psi_{12}}{dt} = -L_{12} \frac{di_2}{dt}$$

MAXWELLOVE JEDNADŽBE

• Ampèreov kružni zakon

$$\nabla \times \vec{H} = \vec{J} \Rightarrow \oint_{C_S} \vec{H} \cdot d\vec{l} = \iint_S \vec{J} \cdot \vec{n} dS$$

Maxwellove jednadžbe

• Coulombov zakon: $\nabla \cdot \vec{D} = \rho_s$; $\iint_S \vec{D} \cdot \vec{n} dS = \iiint_V \rho_s dV$

• Faradayev zakon: $\nabla \times \vec{E} = - \frac{\partial \vec{B}}{\partial t}$; $\oint_C \vec{E} \cdot d\vec{l} = - \frac{d}{dt} \iint_S \vec{B} \cdot \vec{n} dS$

• Gaussov zakon za magnetsko polje:

$$\nabla \cdot \vec{B} = 0 ; \iint_S \vec{B} \cdot \vec{n} dS = 0$$

• Ukupna utrošena snaga jest: $P = \iiint_V \vec{J} \cdot \vec{E} dV$

• Uvodimo Poyntingov vektor $\vec{N} = \vec{E} \times \vec{H}$

• Interpretacija

$$\iiint_V (\nabla \cdot \vec{N}) dV = \iint_S \vec{N} \cdot \vec{n} dS$$

kao tijeka snage iz volumena V ograničenog plohom S uvijek daje točan odgovor

Potencijali u dielektriku bez izvora

• Neograničeni prostor ispunjen materijalom u mirovanju: $\rho_s = 0$, $\vec{J}_s = 0$, ϵ , μ , $\kappa = 0$

• Maxwellove jednadžbe:

$$\begin{aligned} \nabla \times \vec{E} &= - \frac{\partial \vec{B}}{\partial t} & \nabla \cdot \vec{D} &= 0 \\ \nabla \times \vec{H} &= \frac{\partial \vec{D}}{\partial t} & \nabla \cdot \vec{B} &= 0 \end{aligned}$$

MAXWELLOVE JEDNADŽBE

Potencijali u vodljivom materijalu s neovisnim izvorima

• Neovisni izvori \vec{J}_s i ρ_s

• Električno polje uzrokuje struju $\kappa \vec{E}$

• Maxwellove jednadžbe:

$$\begin{aligned} \nabla \times \vec{E} &= - \frac{\partial \vec{B}}{\partial t} & \nabla \cdot \vec{D} &= \rho_s \\ \nabla \times \vec{H} &= \vec{J}_s + \kappa \vec{E} + \frac{\partial \vec{D}}{\partial t} & \nabla \cdot \vec{B} &= 0 \end{aligned}$$

Integralno predstavljanje potencijala

• Zadana raspodjela izvora

• Želimo naći rješenje u neograničenom prostoru

• Skalarni električni potencijal točkastog naboja

– Miruje u ishodištu

– Zadana vremenska promjena $q_s = q(t)$

– Za sve $r > 0$ vrijedi

$$\Delta \varphi - \mu \epsilon \frac{\partial^2 \varphi}{\partial t^2} = \Delta \varphi - \frac{1}{c^2} \frac{\partial^2 \varphi}{\partial t^2} = 0 ; \quad c^2 = \frac{1}{\mu \epsilon}$$

• U sfernom koordinatnom sustavu je:

$$\Delta \varphi = \frac{1}{r^2} \frac{\partial}{\partial r} \left(r^2 \frac{\partial \varphi}{\partial r} \right) + \frac{1}{r^2 \sin \vartheta} \frac{\partial}{\partial \vartheta} \left(\sin \vartheta \frac{\partial \varphi}{\partial \vartheta} \right) + \frac{1}{r^2 \sin^2 \vartheta} \frac{\partial^2 \varphi}{\partial \alpha^2}$$

• Pa jednadžba za φ prelazi u

$$\frac{1}{r^2} \frac{\partial}{\partial r} \left(r^2 \frac{\partial \varphi}{\partial r} \right) - \frac{1}{c^2} \frac{\partial^2 \varphi}{\partial t^2} = 0 \Rightarrow \varphi = \frac{g \left(t - \frac{r}{c} \right)}{r} + \frac{h \left(t + \frac{r}{c} \right)}{r}$$

• Član $g \left(t - \frac{r}{c} \right)$ je izlazeći val koji vremenski zaostaje (*retardirani potencijal*)

• Član $h \left(t + \frac{r}{c} \right)$ je ulazeći val koji vremenski prethodi (*avanzirani potencijal*)

Sinusno promjenjiva polja

• Sve veličine polja su vremenski sinusno promjenjive:

$$\begin{aligned} \vec{E}(\vec{r}, t) &= E_x(\vec{r}) \cos[\omega_0 t + \psi_x(\vec{r})] \vec{a}_x + E_y(\vec{r}) \cos[\omega_0 t + \psi_y(\vec{r})] \vec{a}_y \\ &+ E_z(\vec{r}) \cos[\omega_0 t + \psi_z(\vec{r})] \vec{a}_z \end{aligned}$$

• Vrijedi: $A \cos(\omega t + \psi) = \operatorname{Re} \{ A e^{j\psi} e^{j\omega t} \} = \operatorname{Re} \{ A e^{j\omega t} \}$

• A je kompleksni broj, FAZOR, pa je:

$$\begin{aligned} \vec{E}(\vec{r}, t) &= \operatorname{Re} \{ [E_x(\vec{r}) e^{j\psi_x(\vec{r})} \vec{a}_x + E_y(\vec{r}) e^{j\psi_y(\vec{r})} \vec{a}_y + E_z(\vec{r}) e^{j\psi_z(\vec{r})} \vec{a}_z] e^{j\omega_0 t} \} \\ &= \operatorname{Re} \{ \vec{\underline{E}}(\vec{r}) e^{j\omega_0 t} \} \end{aligned}$$

• Preslikavanje iz vremenske u kompleksnu domenu

• Maxwellove jednadžbe u fazorskoj domeni

$$\begin{aligned} \nabla \times \vec{\underline{E}} &= -j\omega \vec{\underline{B}} & \nabla \cdot \vec{\underline{D}} &= \rho_s \\ \nabla \times \vec{\underline{H}} &= \vec{\underline{J}} + j\omega \vec{\underline{D}} & \nabla \cdot \vec{\underline{B}} &= 0 \end{aligned}$$

• EM potencijali u fazorskoj domeni

$$\vec{\underline{B}} = \nabla \times \vec{\underline{A}} ; \quad \vec{\underline{E}} = -\nabla \varphi - j\omega \vec{\underline{A}}$$

Energija i snaga u sinusno promjenjivim poljima

• Zanimaju nas srednje, a ne trenutne vrijednosti

$$\begin{aligned} \vec{E} &= E_x \cos(\omega_0 t + \psi_{E_x}) \vec{a}_x + E_y \cos(\omega_0 t + \psi_{E_y}) \vec{a}_y + E_z \cos(\omega_0 t + \psi_{E_z}) \vec{a}_z \\ \vec{H} &= H_x \cos(\omega_0 t + \psi_{H_x}) \vec{a}_x + H_y \cos(\omega_0 t + \psi_{H_y}) \vec{a}_y + H_z \cos(\omega_0 t + \psi_{H_z}) \vec{a}_z \end{aligned}$$

– gdje su E_x , E_y , E_z , H_x , H_y i H_z maksimalne vrijednosti

• Srednja vrijednost Poyntingova vektora:

$$\vec{N}_{sr} = \frac{1}{T} \int_0^T (\vec{E} \times \vec{H}) dt$$

MAXWELLOVE JEDNADŽBE

- Slijedi:

$$\vec{N}_{sr} = \text{Re} \left\{ \frac{1}{2} (\vec{E} \times \vec{H}^*) \right\}$$

- \vec{H}^* je konjugirano kompleksni fazor \vec{H}

$$\vec{H}^* = H_x e^{-j\psi_{H_x}} \vec{a}_x + H_y e^{-j\psi_{H_y}} \vec{a}_y + H_z e^{-j\psi_{H_z}} \vec{a}_z$$

- Srednji gubici jesu:

$$P_{g, sr} = \frac{1}{2\kappa} \iiint_V |\vec{J}|^2 dV = \frac{1}{2} \iiint_V \vec{E} \cdot \vec{J}^* dV \quad \text{jer je: } \frac{1}{T} \int_0^T \cos^2(\omega t + \psi) dt = \frac{1}{2}$$

- Srednja energija pohranjena u magnetskom polju jest:

$$W_{m, sr} = \frac{\mu}{2} \frac{1}{T} \int_0^T dt \iiint_V [H_x \cos(\omega t + \psi_{H_x}) \vec{a}_x + H_y \cos(\omega t + \psi_{H_y}) \vec{a}_y + H_z \cos(\omega t + \psi_{H_z}) \vec{a}_z]^2 dV$$

$$= \frac{\mu}{4} \iiint_V |\vec{H}|^2 dV = \frac{\mu}{4} \iiint_V \vec{H} \cdot \vec{H}^* dV$$

- Srednja energija pohranjena u električnom polju jest:

$$W_{e, sr} = \frac{\epsilon}{2} \frac{1}{T} \int_0^T dt \iiint_V [E_x \cos(\omega t + \psi_{E_x}) \vec{a}_x + E_y \cos(\omega t + \psi_{E_y}) \vec{a}_y + E_z \cos(\omega t + \psi_{E_z}) \vec{a}_z]^2 dV$$

$$= \frac{\epsilon}{4} \iiint_V |\vec{E}|^2 dV = \frac{\epsilon}{4} \iiint_V \vec{E} \cdot \vec{E}^* dV$$

- Kompleksna relacija za Poyntingov teorem

$$P_N = \frac{1}{2} \oint_S \vec{N} \cdot \vec{n} dS = -P_{g, sr} + j2\omega(W_{e, sr} - W_{m, sr})$$

- P_N nazivamo prividnom srednjom snagom

ELEKTROMAGNETSKI VALOVI U SREDSTVIMA BEZ GUBITAKA

- U određenom trenutku t_0 je prostorni period ponavljanja

$$\lambda = \frac{2\pi}{\omega \sqrt{\mu\epsilon}}$$

- Argumente kosinusa zovemo faze. Promatrač se mora gibati brzinom $c = \frac{1}{\sqrt{\mu\epsilon}}$ da bi slijedio istu fazu.

Tu brzinu zovemo i fazna brzina $v_f = c = \frac{1}{\sqrt{\mu\epsilon}}$

- Slijedi: $v_f = \lambda f$

- Veličinu $\beta = \omega \sqrt{\mu\epsilon}$ zovemo fazna konstanta. Ona je mjera brzine promjene faze sa udaljenošću u određenom trenutku! Vrijedi: $\lambda = \frac{2\pi}{\beta}$; $v_f = \frac{\omega}{\beta}$

- Vektor jakosti električnog polja ravnog vala koji se širi u smjeru $\vec{\beta}$ jest:

$$\vec{E} = \vec{E}_0 \cos(\omega t - \vec{\beta} \cdot \vec{r} + \varphi)$$

- U fazorskom obliku pišemo $\vec{E} = \vec{E}_0 e^{j\varphi} e^{-j\vec{\beta} \cdot \vec{r}} = \vec{E}_0 e^{-j\vec{\beta} \cdot \vec{r}}$

- Budući da je \vec{E} u poprečnoj (transverzalnoj) ravnini slijedi: $\vec{E} \cdot \vec{\beta} = \vec{E}_0 \cdot \vec{\beta} = \vec{E}_0 \cdot \vec{\beta} = 0$

- Analogno: $\vec{H} = \vec{H}_0 \cos(\omega t - \vec{\beta} \cdot \vec{r} + \varphi)$; $\vec{H} = \vec{H}_0 e^{j\varphi} e^{-j\vec{\beta} \cdot \vec{r}} = \vec{H}_0 e^{-j\vec{\beta} \cdot \vec{r}}$

- \vec{H} je u transverzalnoj ravnini: $\vec{H} \cdot \vec{\beta} = \vec{H}_0 \cdot \vec{\beta} = \vec{H}_0 \cdot \vec{\beta} = 0$

- Vrijedi:

$$\frac{E_0}{H_0} = Z = \sqrt{\frac{\mu}{\epsilon}} = \frac{\omega \mu}{\omega \sqrt{\mu\epsilon}} = \frac{\omega \mu}{\beta} \Rightarrow \vec{H}_0 = \frac{1}{\omega \mu} \vec{\beta} \times \vec{E}_0 ; \vec{H} = \frac{1}{\omega \mu} \vec{\beta} \times \vec{E}$$

- Valne dužine i fazne brzine u smjerovima osi su

$$\lambda = \frac{2\pi}{\beta} \Rightarrow \lambda_x = \frac{2\pi}{\beta_x}, \lambda_y = \frac{2\pi}{\beta_y}, \lambda_z = \frac{2\pi}{\beta_z}$$

$$v_f = \frac{\omega}{\beta} \Rightarrow v_{fx} = \frac{\omega}{\beta_x}, v_{fy} = \frac{\omega}{\beta_y}, v_{fz} = \frac{\omega}{\beta_z}$$

ELEKTROMAGNETSKI VALOVI U REALNIM DIELEKTRICIMA I VODIČIMA

- α je prigušna konstanta, β je fazna konstanta, a γ je konstanta prostiranja

$$\gamma^2 = -\omega^2 \mu \epsilon + j\omega \mu \kappa \Rightarrow$$

$$\alpha = \frac{\omega}{\sqrt{2}c} \sqrt{1 + \left(\frac{\kappa}{\omega\epsilon}\right)^2 - 1} ; \beta = \frac{\omega}{\sqrt{2}c} \sqrt{1 + \left(\frac{\kappa}{\omega\epsilon}\right)^2 + 1} ; c = \frac{1}{\sqrt{\mu\epsilon}}$$

- Budući da dva člana u rješenju predstavljaju direktni i inverzni val pišemo $\vec{E}_x(z) = \vec{E}_x^+ e^{-\gamma z} + \vec{E}_x^- e^{\gamma z}$

- Odgovarajuće rješenje za \vec{H} jest:

$$\nabla \times \vec{E} = \frac{\partial \vec{E}}{\partial z} \vec{a}_y = -j\omega \mu \vec{H} \Rightarrow \vec{H} = H_y(z) \vec{a}_y = \frac{1}{Z} (\vec{E}_x^+ e^{-\gamma z} - \vec{E}_x^- e^{\gamma z}) \vec{a}_y$$

- Z je valna impedancija

$$Z = \frac{j\omega \mu}{\gamma} = \frac{j\omega \mu}{\alpha + j\beta} = \frac{j\omega \mu (\alpha - j\beta)}{\alpha^2 + \beta^2} = \frac{\omega \mu}{\sqrt{\alpha^2 + \beta^2}} e^{j \arctan \frac{\alpha}{\beta}}$$

- Električno i magnetsko polje nisu u fazi, magnetsko polje zaostaje za $0^\circ \leq \varphi \leq 45^\circ$

- Fazna brzina:

$$v_f = \frac{\omega}{\beta} = \pm \sqrt{2}c \left(\sqrt{1 + \left(\frac{\kappa}{\omega\epsilon}\right)^2} + 1 \right)^{-\frac{1}{2}}$$

- Dubina prodiranja – udaljenost na kojoj se amplituda polja vala priguši na $1/e$ odnosno na 36,8 % početne vrijednosti

$$d = \frac{1}{\alpha} = \frac{\sqrt{2}c}{\omega} \left(\sqrt{1 + \left(\frac{\kappa}{\omega\epsilon}\right)^2} - 1 \right)^{-\frac{1}{2}}$$

- Srednja snaga:

$$N_{Re, sr} = \frac{1}{2} \frac{E_0^2}{|Z|} e^{-2\alpha z} \cos \varphi \quad \text{gdje je } E_0 \text{ amplitudna vrijednost}$$

- Razmotrimo dva posebna slučaja:

$$\text{– Dobri vodiči: } \frac{\kappa}{\omega\epsilon} \gg 1 \Rightarrow \sqrt{1 + \left(\frac{\kappa}{\omega\epsilon}\right)^2} \approx \frac{\kappa}{\omega\epsilon}$$

$$\alpha = \beta = \sqrt{\frac{\omega \mu \kappa}{2}} ; \gamma = (1+j) \sqrt{\frac{\omega \mu \kappa}{2}} ; Z = (1+j) \sqrt{\frac{\omega \mu}{2\kappa}} = \sqrt{\frac{\omega \mu}{\kappa}} e^{j\frac{\pi}{4}}$$

$$v_f = \frac{\omega}{\beta} = \sqrt{\frac{2\omega}{\mu \kappa}} ; \lambda = \frac{2\pi}{\beta} = \frac{2\pi}{\sqrt{\omega \mu \kappa}}$$

$$\vec{N}_{sr} = \frac{1}{2} (\vec{E} \times \vec{H}^*) = \frac{1}{2} |\vec{H}_0|^2 e^{-2\alpha z} (1+j) \sqrt{\frac{\omega \mu}{2\kappa}} \vec{a}_z$$

$$\text{– Dobri izolatori: } \frac{\kappa}{\omega\epsilon} \ll 1 \Rightarrow \sqrt{1 + \left(\frac{\kappa}{\omega\epsilon}\right)^2} \approx 1 + \frac{1}{2} \left(\frac{\kappa}{\omega\epsilon}\right)^2$$

$$\alpha = \frac{\kappa}{2} \sqrt{\frac{\mu}{\epsilon}} ; \beta = \frac{\omega}{c} ; \gamma = \frac{\kappa}{2} \sqrt{\frac{\mu}{\epsilon}} + j \frac{\omega}{c} ; Z = \sqrt{\frac{\mu}{\epsilon}}$$

$$v_f = c ; \lambda = \frac{c}{f}$$

- Površinski učinak (skin effect)

- Val koji polazi od površine dobrog vodiča se vrlo brzo priguši, pa je polje kvazistatičko

$$\text{– Dubina prodiranja } d = \frac{1}{\alpha} = \sqrt{\frac{2}{\omega \mu \kappa}}$$